

Nr 198.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående viss garanti åt de svenska sockerfabriksaktiebolagen; given Stockholms, slott den 5 mars 1920.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbinda sig att till odlare av sockerbeter för deras räkning under år 1920 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för jordbruksdepartementet i statsrådsprotokollet förordade grunder — staten må gent emot bemälda bolag ikläda sig garanti för sådana av Kungl. Maj:t godkända kostnader för inköp av 1920 års betskörd och dennas förädling, som icke täckas av härför av vederbörande bolag på förhand mot redovisnings-skyldighet uppburna medel och som icke heller kunna uttagas vid det framställda sockrets försäljning.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5
mars 1920.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
UNDÉN,
THORSSON,
HOLMQUIST,
OLSSON.

1917 års
beslut.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Petersson anförde:
I proposition nr 45 den 6 februari 1917 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbunde sig att till odlare av sockerbetor för deras räkning under år 1917 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av dåvarande chefen för jordbruksdepartementet förordats i det vid propositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden — antaga ett propositionen bilagt förslag till kungörelse angående viss nedsättning av sockerskatten.

Det bör erinras, att för såväl importerat som inom landet tillverkat socker skall vid sockrets utlämnande till fritt bruk erläggas särskild

skatt, vilken enligt förordningen den 15 december 1914 (nr 416) utgick med 16 öre för kilogram. För det socker, som tillverkades vid de redan anlagda råsockerfabrikerna i Östergötland och Västergötland samt på Öland och utlämnades till fritt bruk antingen omedelbart från samma fabriker eller från raffinaderiet i Lidköping efter där verkställd raffinering, utgick dock skatten med endast 12 öre för kilogram. Matsirap och melass av vanliga typer draga icke sockerskatt.

I skrivelse nr 27 den 3 mars 1917 anmälde riksdagen, att riksdagen — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbunde sig att, utöver gällande kontraktpris jämte odlingsbidrag av 40 kronor per odlad hektar, till odlare av sockerbetor för deras räkning under år 1917 utbetala ersättning med 60 öre per deciton betor, samt att av sålunda utfäst högre ersättning åt betodlarna ingen ökning av då gällande maximipris å socker måtte föranledas — antagit författning angående viss nedsättning av sockerskatten av innehåll, att från dag, som Kungl. Maj:t bestämde, till och med den 31 oktober 1917 skatt skulle erläggas med $10 \frac{2}{3}$ öre för kilogram, dock att för socker från de mellansvenska ovan nämnda fabriker skatten skulle under samma tid utgå med $4 \frac{2}{3}$ öre för kilogram.

Kungörelse angående nedsättning av sockerskatten i överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdades den 3 mars 1917 (nr 66).

Sedan från de bägge sockerfabriksaktiebolagen framställningar inkommit med begäran, att ersättning måtte beredas dem för den höjning i tillverkningskostnader, som vore att förutse vid avarbetandet av 1917 års sockerbetseskörd, tillkallades den 30 oktober 1917 särskilda sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag angående skäligt pris å socker jämte eventuellt andra produkter vid sockertillverkningen under konsumtionsåret 1917—1918 samt till erforderliga åtgärder från statens sida för främjande av den inhemska sockerproduktionen för konsumtionsåret 1918—1919 ävensom vad med dessa frågor ägde sammanhang.

Dessa sakkunniga företogo omedelbart till behandling frågan angående den ökning av priset å socker och sirap, som motsvarade de ökade kostnaderna för förädling av 1917 års vitbetsskörd, samt hemställde i P. M. den 14 november 1917 om vissa förändringar i då gällande maximipris å socker och sirap.

Genom förordning den 23 november 1917 fastställde Kungl. Maj:t

1918 års
beslut.

maximipris å socker och sirap i enlighet med vad de sakkunniga sålunda föreslagit.

Efter det de sakkunniga verkställt åtskilliga undersökningar för beräkning av kostnaderna för odling av sockerbeter år 1918, fann jag mig böra tillstyrka, att statens åtgärder för sockerbetsodlingens främjande sagda år måtte grundas på att priset å sockerbeter med en sockerhalt av 16 procent skulle utgå vid så kallad höstleverans med 5 kronor 10 öre för deciton och vid så kallad vinterleverans med 5 kronor 40 öre för deciton. För varje överskjutande tiondels procent sockerhalt skulle erläggas ett tilläggspris av 2 öre för deciton.

De sakkunniga beräknade i P. M. den 2 februari 1918, att vid dessa pris och med vanligt förhållande mellan höst- och vinterleveranser samt med den vanliga sockerhalten av 16.5 procent hos betan genomsnittspriset skulle komma att uppgå till i runt tal 5 kronor 30 öre per 100 kilogram betor. Det beräknades vidare, att härigenom skulle i jämförelse med år 1917 uppstå en merkostnad för svenska sockerfabriksaktiebolaget av 24,650,000 kronor och för det mellansvenska bolaget av 1,275,000 kronor eller tillhoppa i runt tal 26,000,000 kronor.

För beredande av tillgång för gottgörande av denna merkostnad föreslogo de sakkunniga, att lösenavgiften för socker till industriellt behov, restauranger m. m. skulle höjas från och med den 1 mars 1918, att för ändamålet jämväl skulle tagas i anspråk överskott å dessförinnan influtna lösenavgifter, att sockerskatten måtte under tiden 1 mars—31 oktober 1918 nedsättas med 10 öre för kilogram socker, som utlämnades till förbrukning, samt att maximiprisen måtte från den 1 mars 1918 höjas å bitsocker med 25 öre, å övriga sockersorter med 10 öre och å sirap med 6 öre, allt för kilogram. De sålunda föreslagna åtgärderna beräknades inbringa intill den 31 oktober 1918 23,300,000 kronor. Vad som därutöver erfordrades till täckande av de kostnader, som de stegrade betpriserna under år 1918 skulle medföra för bolagen, ansågo de sakkunniga utan allt för stora olägenheter böra kunna uttagas under konsumtionsåret 1918—1919.

I P. M. den 19 februari 1918 föreslog därefter de sakkunnigas majoritet, att svenska sockerfabriksaktiebolaget måtte i avvaktan på vissa utredningar få tillsvidare beräkna ett vinstbelopp av högst 6,750,000 kronor mot redovisningsskyldighet och att för de härav föranledda ökade utgifterna maximiprisen måtte ytterligare höjas, nämligen för bitsocker till 27 öre, för annat socker till 12 öre och för sirap till 7 öre.

Den 22 februari 1918 anmälde jag detta ärende för Kungl. Maj:t. Jag yttrade därvid, att det syntes liksom året förut böra tillkomma staten att bereda bolagen ersättning för det ökade betpris, de borde tillförbindas att betala, och att jag icke hade något att erinra mot de sakkunnigas beräkning av den härav föranledda totala merkostnaden för bägge bolagen till sammanlagt 26 miljoner kronor, med tillägg av visst belopp på grund av de sakkunnigas P. M. den 19 februari 1918. I avseende å de föreslagna sätten för beredande av de behöfliga medlen hade jag mot de sakkunnigas förslag ej annat att erinra, än att maximipriset å bitsocker ej borde höjas med mer än 17 öre. Jag anförde vidare:

»Genom de sålunda föreslagna åtgärderna kan beräknas intill utgången av oktober månad 1918 tillgodokomma bolagen följande belopp, varvid kvantiteterna socker och sirap upptagas enligt de sakkunnigas beräkningar:

Av lösenavgift för socker till industri och restauranger	kronor	6,100,000
Sänkning av sockerskatten	»	7,350,000
Förhöjning med 17 öre per kilogram av maximipriset å bitsocker; för 14,700,000 kilogram	»	2,499,000
Förhöjning med 12 öre per kilogram av maximipriset å annat socker än bitsocker; för 58,800,000 kilogram	»	7,056,000
Förhöjning med 7 öre per kilogram av maximipriset å sirap; för 5,000,000 kilogram	»	350,000

Summa kronor 23,355,000.

I likhet med de sakkunniga anser jag återstoden av det erforderliga ersättningsbeloppet till bolagen böra uttagas under nästkommande konsumtionsår.»

I proposition nr 103 föreslog Kungl. Maj:t i enlighet härmed riksdagen att — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbunde sig att till odlare av sockerbetor för deras räkning under år 1918 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordade grunder — antaga propositionen bilagt förslag till kungörelse angående viss nedsättning av sockerskatten, innehållande att skatten skulle från och med den dag under år 1918 Kungl. Maj:t bestämde till och med den 31 oktober samma år utgå med 6 öre för kilogram, dock att för det socker, som tillverkades vid de redan anlagda råsockerfabrikerna i Östergötland och Västergötland samt på Öland och utlämnades till fritt bruk antingen omedelbart från samma fabriker eller från raffinaderiet i Lidköping efter där verkställd raffinering, skatten under oförmälda tid skulle utgå med 2 öre för varje kilogram.

I skrivelse nr 77 anmälde riksdagen, att denna proposition blivit av riksdagen bifallen.

Därefter utfärdades den 22 mars 1918 ny förordning angående maximipris å socker och sirap (nr 158) samt kungörelse angående viss nedsättning av sockerskatten (nr 159).

1919 års
beslut.

Jämväl för utredning angående behövliga åtgärder från statens sida i fråga om skäligt pris å socker under konsumtionsåret 1918—1919 och för främjande av den inhemska sockerproduktionen för konsumtionsåret 1919—1920 tillkallades sakkunniga.

I P. M. den 21 december 1918 meddelade dessa sakkunniga, att de upptagit till granskning till dem överlämnade kalkyler över svenska sockerfabriksaktiebolagets utgifter och inkomster under räkenskapsåret 1918—1919 men ännu icke kunnat bildasig en slutgiltig uppfattning om storleken av det sockerpris, som borde fastställas för att täcka bolagets utgifter under det då löpande konsumtionsåret samt merkostnaderna för 1919 års betodling, ävensom angående de övriga anordningar, som borde vidtagas i samma syfte. Då emellertid dessa ökade kostnader syntes böra huvudsakligen uttagas genom förhöjt sockerpris redan under det då påbörjade konsumtionsåret samt kostnaderna borde fördelas på så lång tidsperiod som möjligt, föreslogo de ökade maximipris att gälla redan från och med den 1 januari 1919.

Den 31 december 1918 anmälde jag detta ärende och förklarade mig dela de sakkunnigas uppfattning, att en förhöjning av sockerpriset vore ofrånkomlig och borde träda i tillämpning omedelbart. Då emellertid beräkningarna rörande merkostnaderna icke vore slutförda och då det kunde sättas i fråga, huruvida icke medel till täckande av dessa merkostnader borde beredas även annorledes än genom sockerprisets höjning, ansåg jag denna höjning böra för det dåvarande göras avsevärt mindre än de sakkunniga föreslagit. Kungl. Maj:t godkände denna uppfattning och förordning angående höjda maximipris å socker och sirap utfärdades samma dag (nr 1033).

På grundvalen av utredningar genom de sakkunniga upptogos därefter förhandlingar med representanter för betodlarna angående betpriset för 1919 års skörd, varvid jag den 21 januari 1919 förklarade mig villig att tillstyrka erforderliga åtgärder från statens sida för att betodlarna måtte tillförsäkras ett pris av 7 kronor 50 öre vid höstleverans

och 8 kronor vid vinterleverans för betor med 16 procents sockerhalt. Betodlarnas representanter förklarade sig däremot icke kunna godkänna dessa pris.

Beträffande den ersättning, som borde beredas sockerbolagen för täckande av dels den återstod av merkostnaderna för konsumtionsåret 1918—1919, vilken icke ersatts genom de i propositionen nr 103 vid 1918 års riksdag angivna åtgärder, dels ock merkostnaderna för 1919 års betskörd, yttrade sig de sakkunniga i en P. M. den 31 januari 1919. De åberopade därvid en vidlyftig skriftväxling med svenska sockerfabriksaktiebolaget, vilken utmynnat i en av bolaget avgiven konfidentiell kalkyl över bolagets inkomster och utgifter för tiden 1 november 1918—31 oktober 1919. De sakkunniga lade denna kalkyl till grund för sina beräkningar och uppgjorde efter granskning av densamma en i propositionen nr 88 vid 1919 års lagtima riksdag intagen tablå över bolagets beräknade utgifter och inkomster under konsumtionsåret den 1 november 1918—31 oktober 1919. I förenämnda P. M. lämnade de sakkunniga en närmare motivering av denna tablå. Jag vill här endast erinra, att merkostnaderna för inköp av 1919 års betskörd och för dennas förädling av de sakkunniga beräknades sålunda:

Vid svenska sockerfabriksaktiebolaget	kr. 32,400,000
Vid mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag	» 3,400,000
	<hr/> Summa kr. 35,800,000

Till berörda merkostnaders täckande beräknades följande belopp bliva tillgängliga:

Överpris vid försäljning av socker till 1 november 1919:

Vid svenska sockerfabriksaktiebolaget ...	kr. 27,500,000
Vid mellersta Sveriges sockerfabriks- aktiebolag.....	» 1,000,000
	<hr/> kr. 28,500,000
Lösenavgifter	» 3,800,000
Skattelindring $\frac{1}{4}$ — $\frac{31}{10}$ 1919	» 3,500,000
	<hr/> Summa kr. 35,800,000.

Jämte det de sakkunniga hemställde, att åtgärder måtte vidtagas i syfte att ditills utgående lösenavgifter för s. k. industri- och restaurangsocker även måtte upptagas för tiden från och med den 1 mars 1919 till samma datum 1920 samt att skatten för inom riket tillverkat socker mellan den 1 april och 31 oktober 1919 måtte nedsättas med 5 öre per kilogram, hemställde de tillika, att staten gentemot svenska sockerfabriks-

aktiebolaget måtte ikläda sig garanti för sådana av Kungl. Maj:tt godkända kostnader för inköp av 1919 års betskörd och dennas förädling, som möjligen icke täcktes av härför av bolaget på förhand mot redovisnings-skyldighet uppburna medel och av den skattelindring, som riksdagen kunde komma att besluta, och som icke heller kunde uttagas vid det framställda sockrets försäljning.

Beträffande mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag gjorde de sakkunniga i särskild P. M. den 31 januari 1919, jämväl intagen i förenämnda proposition nr 88, en beräkning samt tillstyrkte, att staten även gent emot detta bolag måtte ikläda sig motsvarande garanti.

Den 14 februari 1919 anmälde jag dessa ärenden. Jag uttalade därvid, att jag fann omständigheterna vara sådana, att statsmakterna icke kunde undgå att vidtaga åtgärder för att åtminstone det oundgängligaste behovet av socker bleve tryggt även för konsumtionsåret 1919—1920 genom produktion inom landet. I avseende å det betpris, som härvid borde tagas till utgångspunkt, vidhöll jag förenämnda vid överläggningarna med betodlarnas representanter av mig godtagna pris. I övrigt ansåg jag mig böra utgå från att vissa av de sakkunniga föreslagna, i förenämnda proposition nr 88 intagna villkor för betodling år 1919 bleve gällande, allenast med uteslutande av en föreslagen bestämelse om förhöjning av betbriset vid visst pris å potatis. Jag yttrade därefter följande:

»Det kan emellertid icke förutsättas, att sockerindustrien kan befinnas villig att avsluta kontrakt om betodling på dessa villkor, därest icke staten lämnar någon säkerhet för att industriens kostnader bliva på den ena eller andra vägen täckta.

Det kunde då ligga nära till hands att ifrågasätta, att detta skulle ske exempelvis genom att prisbildningen frigavs och samtidigt genom andra åtgärder den svenska sockerindustrien bereddades ett skydd, så lämpligt anpassat som möjligt efter såväl produktionens som konsumtionens intressen.

Sådana åtgärder förutsätta emellertid en viss stadga i handelsomsättningen och prisbildningen inom och utom landet. I dessa avseenden äro förhållandena av många anledningar ännu i hög grad svävande och framtiden svår att bedöma. Avvecklandet av de anordningar, som staten under kristiden måst vidtaga för konsumtionens tillgodoseende bland annat genom understödjande på olika sätt av den inhemska produktionen av livsmedel, måste ske med största försiktighet. Vid denna avveckling uppstå åtskilliga svårösta spörsmål, vilka böra skärskådas i sammanhang med varandra, så att icke större slitningar och ojämnheter uppstå än som äro oundvikliga.

Jag finner mig därför böra förorda, att den säkerhet, som må lämnas sockerindustrien, nu liksom under de senaste åren beredes genom särskilda, av de förhandenvarande förhållandena betingade anordningar.

Vad beträffar de åtgärder, de sakkunniga nu förordat för att bereda sockerindustrien den erforderliga kostnadsersättningen, vill jag framhålla, att desamma

så till vida närmare överensstämma med de förhållanden, som voro rådande före kristiden, att den vida övervägande delen av ersättningen nu beräknas skola utgå genom de höjda maximiprisen från 1919 års början.

I allt väsentligt finner jag mig kunna ansluta mig till vad de sakkunniga sålunda föreslagit. Då emellertid förhållandena kunna medföra, att de sockerbetspris jag nu förordat komma att ställa sig så fördelaktiga för betodlarna, att de framkalla en starkt utvidgad sockerbetsodling, väsentligt överstigande vad som kräves för det oundgängligaste behovets tillgodoseende — vartill, såsom jag ovan anför, jag anser statens åtgärder nu böra inskränka sig — finner jag det nödvändigt, att statens ansvarighet på visst sätt begränsas. Jag anser detta böra ske därigenom att, vad svenska sockerfabriksaktiebolagets betodling beträffar, statens utfästelse icke må gälla större betareal än 32,000 hektar, vilket är något över 10 procent mer än 1918 års areal. — — För det mellansvenska bolagets del synes någon begränsning av betarealen ej vara erfordrig. Från bolagens sida möter, enligt vad jag inhämtat, icke någon betänklighet att avsluta kontrakt med betodlarna på de av mig nu angivna villkor under förutsättning att ersättning i enlighet med de sakkunnigas förslag beredes bolagen för merkostnaderna för betornas inköp och förädling.

I fråga om dessa merkostnader hava de sakkunnigas beräkningar lett till ett sammanlagt belopp för bägge bolagen av 35,800,000 kronor. Av detta belopp komma på det stora bolaget 32,400,000 kronor. Denna summa anges såsom dels merkostnad för inköp av 1919 års betskörd i jämförelse med 1918 års priser, dels ock ett belopp, vilket blivit förslagsvis beräknat med hänsyn till den garanti, vilken bolaget ansett sig behöva för att med full trygghet kunna förbinda sig att under nuvarande förhållanden avsluta kontrakt om inköp av 1919 års betskörd till de höga betprisen. Det bör härvid bemärkas, att i merkostnaden icke liksom i fjol ingår något särskilt belopp för prisökningen för betinköp i jämförelse med tiden före år 1918, utan har denna prisökning ansetts gottgjord dels genom att de år 1918 gällande sockerprisen icke sänkas — de hava ju tvärtom med hänsyn till 1919 års högre betpris blivit höjda — dels ock genom sagda garanti.

Med hänsyn till de nu särdeles ovissa förhållandena och med fästet avseende vid att bolagets vinstmöjligheter under kristiden begränsats genom statens kontroll, anser jag den av de sakkunniga föreslagna formen av viss garanti vara lämplig. De merkostnader, som genom denna garanti skola ersättas, böra beräknas i jämförelse med den av de sakkunniga i deras P. M. den 31 januari 1919 framlagda, här ovan återgivna tablån och skola godkännas av Kungl. Maj:t jämväl i fråga om avskrivningar, avsättningar och vinstutdelning för den tid garantin omfattar.

Ovanberörda belopp av 32,400,000 kronor har av de sakkunniga beräknats på följande sätt. För en till 952,000 ton uppskattad betskörd kunde inköpskostnaden enligt bolagets beräkning men efter 50 öres prisreduktion upptagas till 23,800,000 kronor. Då emellertid de sakkunniga ansåge skörden böra beräknas 10 procent lägre än bolaget angivit, eller sålunda till omkring 857,000 ton, borde inköpssumman beräknas sänkt med en tiondel eller till kr. 21,420,000.

Av samma anledning borde garantivärdet, av bolaget upptaget till

12,200,000 kronor, sänkas med en tiondel eller till » 10,980,000

Summa kr. 32,400,000.

För det mellansvenska bolaget hava de sakkunniga upptagit merinköpskostnaden för 1919 års betskörd i jämförelse med år 1918 med tillägg av värdet av

den även för detta bolag föreslagna garantin till samma belopp 3,400,000 kronor, vartill bolagets av de sakkunniga granskade och godkända merkostnader för tillverkningsåret 1918—1919 uppgå i jämförelse med förhållandena före kriget. Häremot har jag ej något att invända.

Inalles böra sålunda de kostnader, för vilkas ersättande medel böra beredas, upptagas till 35,800,000 kronor.

För beredande av den beräknade ersättningen åt bolagen hava de sakkunniga främst hänvisat till de överpris, som erhållas vid försäljning av socker, och beräknat, att härigenom skulle inflyta för tiden intill den 1 november 1919 för bägge bolagen 28,500,000 kronor. Redan detta belopp bör tillfullo täcka merkostnaden för själva betinköpen och lämna överskott. De hava vidare förordat, att jämväl efter den 1 mars 1919 lösenavgift med nuvarande belopp bör upptagas för godkända rekvisitioner av socker för industriens och restaurangers behov. De medel, som härigenom inflyta, beräkna de för tiden intill den 1 november 1919 till 3,800,000 kronor. Slutligen hava de sakkunniga förordat, att accisen måtte från och med den 1 april till och med den 31 oktober 1919 sänkas med 5 öre, varigenom beräknas erhållas det enligt deras kalkyl ytterligare behövliga beloppet av 3,500,000 kronor.

Jag vill framhålla, att det icke låter sig nu förutsäga, i vad mån den garanti staten skulle lämna, kommer att medföra befogade ersättningskrav från bolagens sida. På denna fråga spelar nämligen in en mängd omständigheter, som icke nu kunna bedömas. Då redan genom prisen å sockerprodukterna mer än full ersättning för de ökade inköpskostnaderna för 1919 års betskörd beredes bolagen, kan det därför inträffa, att bolagen i förväg uppbära större belopp än de vid en slutlig avräkning må finnas berättigade till. Jag vill med anledning härav framhålla, att de av bolagen såsom överpris och minskad sockerskatt i förskott uppburna medlen skola jämte därå löpande ränta av bolagen fonderas mot framtida redovisningsskyldighet. Vad förberörda, av lösenavgifter inflytande belopp beträffar, utbetalas de icke till bolagen, förrän avräkning skett.

Den föreslagna sänkningen i sockerskatten synes mig böra nu vidtagas.

För åstadkommande av de behövliga medlen erfordras jämväl, att de nuvarande maximiprisen å socker tills vidare bibehållas. — — —

Förslaget om fortsatt upptagande av förenämnda lösenavgift biträder jag. — —

Då frågan om omförmälda garanti torde böra underställas riksdagen, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen medgiva, att — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta

Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbinda sig att till odlare av sockerbetor för deras räkning under år 1919 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med av mig nu förordade grunder — staten må gent emot bemälda bolag ikläda sig garanti för sådana av Kungl. Maj:t godkända kostnader för inköp av 1919 års betskörd och dennas förädling, som möjligen icke täckas av härför av vederbörande bolag på förhand mot redovisningsskyldighet uppburna medel, däri inbegripen den särskilda skattelindring för tiden intill den 1 november 1919, som riksdagen må komma att besluta, och som icke heller kunna uttagas vid det framställda sockrets försäljning.»

I enlighet härmed avläts proposition, nr 88, och blev denna av riksdagen bifallen.

Riksdagen biföll även en särskilt avlåten proposition, nr 90, an-

gående nedsättning av sockerskatten med 5 öre från och med den dag under år 1919 Kungl. Maj:t bestämde till och med den 31 oktober samma år. Kungörelse härom utfärdades den 14 mars 1919 (nr 100) att tillämpas från och med den 1 april 1919.

Det bör här även erinras, att Kungl. Maj:t den 16 maj 1919 till riksdagen avlät proposition angående införselmonopol å socker (nr 405). Anledningen härtill var att, när den med stöd av förfoganderättslagen anordnade statliga regleringen av sockerkonsumtionen komme att upphöra och försäljning av importerat socker kunde fritt ske, det vore att befara, att, därest det importerade sockret då kunde säljas i Sverige till billigare pris än det inhemska måste betinga, stor förlust skulle åsamkas statsverket till följd av statsgarantin till sockerbolageu. Det framstod på grund härav som en av nödig försiktighet förestavad åtgärd, att staten ägde i sin hand ett medel att under dylika förhållanden reglera importen av och därmed ock de inhemska prisen å socker. Riksdagen lämnade det i propositionen begärda bemyndigandet för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena så påkallade, för tiden till och med den 31 oktober 1920 föreskriva, att införsel till riket icke finge äga rum av annan än staten eller den eller dem, åt vilken eller vilka Kungl. Maj:t överläte sådan rätt.

Den 16 juli 1919 utfärdades förordning om dylikt införselmonopol (nr 435) att gälla tillsvidare till och med den 31 oktober 1920. Samma dag utfärdades även kungörelse om upphävande av sockerregleringen från och med den 1 augusti 1919 (nr 434).

Den 26 juli 1919 träffades avtal med svenska sockerfabriksaktiebolaget angående utövande av importmonopolet. I detta avtal bestämes, att fråga om import av socker skall underställas Kungl. Maj:ts prövning samt att staten ikläder sig garanti för sådana av Kungl. Maj:t godkända kostnader för av bolaget på Kungl. Maj:ts anmodan verkställd import och förädling av utländskt socker, som icke kunna uttagas vid sockrets försäljning. Därefter har Kungl. Maj:t den 31 oktober 1919 uppdragit åt sagda bolag att under i kontraktet angivna villkor gå i författning om inköp av 25,000 ton råsocker från Kuba. Detta importsocker ställer sig i Sverige avsevärt dyrare än det inhemska.

Den 12 januari 1920 anmälde t. f. chefen för jordbruksdepartementet behovet av tillkallande av nya sockersakkunniga. Redan för

*Import-
monopol.*

*Utredningar
av nya sak-
kunniga m. m.*

granskning av vissa av svenska sockerfabriksaktiebolaget ingivna värderingshandlingar vore detta behövt. Det vore emellertid även av nöden för utredandet av vissa övriga förhållanden, som sammanhänge dels med förberörda, av staten år 1919 åtagna garanti för vissa eventuella kostnader för sockerfabriksaktiebolagen dels ock med statens förenämnda utfästelse beträffande importerat socker. Det syntes jämväl önskvärt, att tillfälle bereddades att, i den mån så kunde befinnas erforderligt, samråda med och inhämta utredning från på detta område sakkunniga personer såväl angående frågan, huruvida några åtgärder från statens sida beträffande sockerbetsodlingen och prisen å socker m. m. behövde eller lämpligen borde fortfarande vidtagas, som ock i andra spörsmål rörande sockerfrågan.

Kungl. Maj:t biföll t. f. departementschefens hemställan och med anledning härav tillkallades såsom sakkunniga samma personer som förut, nämligen professorn N. Hansson, ledamöterna av riksdagens andra kammare E. P. W. Röing, O. Nilsson i Tånga och A. W. T. von Sneidern, juris doktorn J. C. Lembke, direktören K. Eriksson och landstingsmannen P. Stenson i Flenninge.

I P. M. den 27 januari 1920 yttrade sig de sakkunniga angående vissa av de till dem hänskjutna spörsmålen.

I en konfidentiell skrivelse hade svenska sockerfabriksaktiebolaget ifrågasatt upphävande av maximiprisen å socker och sirap. De sakkunniga avstyrkte nu av närmare angivna skäl dylikt upphävande, utom beträffande sirap.

Efter en granskning av kalkyler, som av svenska sockerfabriksaktiebolaget framlagts rörande dess beräknade utgifter och inkomster för konsumtionsåret 1 november 1919—31 oktober 1920, uttalade de sakkunniga, att vid en råsockerimport, som begränsades till redan medgivna 25,000 ton, skulle försäljningsprisen å socker icke behöva höjas utöver nu gällande belopp. En ytterligare import för pris, som betydligt överstege det inhemska, komme däremot att nödvändiggöra en höjning av prisen för återstoden av konsumtionsåret. Försiktigheten bjöde emellertid att icke avvisa tanken på att även under nästa konsumtionsår genom åtgärder från statens sida möjliggöra ett fortsatt inflytande på prisbildningen å socker inom landet. Under dessa omständigheter ansåge de sakkunniga sockerpriset böra genast sättas något högre än eljest vore behövt, varigenom statsverket skulle tillgodoföras ett överskott å sockerförsäljningen, som kunde reserveras för det angivna syftet. Priset borde därför från och med den 1 februari 1920 höjas för krossad

melis med 25 öre per kilogram och för övriga sockersorter i förhållande därtill, dock med vissa smärre av de sakkunniga angivna jämkningar. Minuthandlarnas ersättning syntes böra höjas till 12 öre per kilogram. Därför föreslogs, att bitsockrets pris skulle höjas med ytterligare 3 öre per kilogram, mot det att priset å bitsockerlådor sänktes till 50 öre per styck.

Slutligen upptogo de sakkunniga till prövning frågan om återinförande av sockerransonerings och uttalade sitt bestämda avrådande från en sådan åtgärd.

T. f. departementschefen anslöt sig vid ärendets föredragning den 30 januari 1920 till vad de sakkunniga sålunda anfört och föreslagit. Varken något upphävande av maximiprisen å socker eller återinförande av ransonerings kunde han alltså tillstyrka. Däremot ansåge han, att maximiprisen å sirap borde upphöra och maximiprisen å socker höjas i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag.

Med gillande härav utfärdade Kungl. Maj:t nämnda den 30 januari ny förordning angående maximipris å socker (nr 17).

Samma dag bemyndigade Kungl. Maj:t svenska sockerfabriksaktiebolaget att importera ytterligare 15,000 ton råsocker. Denna kvantitet ansågs utöver förut medgivna 25,000 ton ungefärligen erforderlig för att täcka landets behov av socker under löpande konsumtionsår.

I en P. M. den 27 januari 1920 anmälde svenska sockerfabriksaktiebolaget, att förhandlingar ägt rum mellan bolaget och representanter för Skånes betodlars centralförening om pris och övriga villkor för 1920 års betodling. Betodlarna hade framlagt kalkyler, enligt vilka priset borde bli detsamma som för år 1919 eller vid 16 procents sockerhalt i betorna kronor 7.50 per 100 kilogram för höstleverans. Bolaget förklarade sig icke göra någon invändning mot bibehållande av samma pris, som upptagits i 1919 års kontrakt. Däremot hade bolaget yrkat ändring beträffande bestridandet av frakten för betorna. Härom innehöllo de i propositionen nr 88 år 1919 intagna villkor för 1919 års betodling, att betodlarna skulle betala halva järnvägsfrakten för betorna, dock inom ett område av 30 kilometer högst 25 öre per 100 kilogram betor, att förutvarande betodlare, som hade mer än 30 kilometer järnvägsfrakt, skulle åtnjuta för detta avstånd samma förmån men skulle betala halva frakten för överskjutande väglängd, samt att samma fraktlindring skulle i dylikt fall tillkomma även nytillträdande betodlare å ort, där betodling för vederbörande bolags räkning tidigare bedrivits. Sistnämnda bestämmelse ansåg jag emellertid i fjol icke behöva från statens sida föreskrivas. Bolaget

hade nu yrkat, att i stället för dessa bestämmelser skulle återupptagas de stadganden angående frakter, som gällt före år 1919, enligt vilka betodlarna städse skulle bära hälften av järnvägsfrakten för sockerbetorna. Betodlarnas representanter hade ej velat gå in härpå utan ansett, att betodlarnas andel i järnvägsfrakterna borde bibehållas vid den maximibegränsning, som varit bestämd i 1919 års odlingskontrakt. I avseende å övriga bestämmelser i 1919 års kontrakt hade förhandlingarna stannat vid att för innevarande år inga förändringar däri skulle göras.

Med anledning av att svenska sockerfabriksaktiebolaget i en P. M. den 21 februari 1920 framställt anhållan, att viss statlig garanti skulle beredas bolaget för kostnader för inköp och förädling jämväl av 1920 års betskörd, hava förenämnda sakkunniga yttrat sig i en P. M. den 1 mars 1920. De hava därvid anfört följande:

»I sin P. M. den 21 sistlidna februari har sockerbolaget uttalat bland annat, att Kungl. Maj:t genom utfärdande av förordningen den 30 januari 1920 såväl avvisat bolagets framställning om sockermaximiprisets upphävande som vid fastställandet av nya maximipris å socker underlåtit att taga hänsyn till den i bolagets kalkyler förutsatta inräkningen i sockerpriset för återstående delen av konsumtionsåret av ett belopp till täckande av en del av årets sockerbetspris. Bolaget har av sådan anledning hemställt, att herr statsrådet ville taga under övervägande någon annan form för garanti åt bolaget för möjligheten att täcka kostnaderna för inköpet av 1920 års betskörd och dess förädling, däri inbegripen skälig vinst för bolaget. För egen del kunde bolaget icke föreslå någon annan form för en sådan garanti än en direkt utfästelse av samma innebörd, som för nu löpande tillverkningsår gjorts till bolaget.

Sakkunniga tillåta sig till en början med avseende på vad i svenska sockerfabriksaktiebolagets berörda P. M. den 21 februari 1920 anförts rörande de genom förordningen den 30 januari 1920 fastställda maximiprisen framhålla, att dessa pris, i motsats till vad bolaget synes vilja göra gällande, säkerligen, såsom av sakkunnigas förslag härom tydligen framgår, skola bereda tillfälle till uppläggandet av en fond för täckande av någon del av kostnaderna för 1920/21 års sockerproduktion.

Emellertid torde icke kunna förnekas, att den ännu förefintliga ovissheten rörande vissa av de för kalkylerna grundläggande faktorerna kan föranleda, att nämnda fond icke fullt uppgår till den beräknade storleken. Då därtill kommer, att den i varje fall näppeligen kan tänkas bli så betydande, att den utan vidare helt kommer att täcka den differens, om vilken här kan bli fråga, så synes bolagets framställning om garanti av annan art icke sakna fog. Till denna sakkunnigas uppfattning bidrager även den omständigheten, att ifråga om vårt lands sockerproduktion förhållandena ännu i viss mån präglas av kristidens särskilda verkningar, av dess allmänna otrygghet och av dess ovisshet inför den kommande utvecklingen. Det må dessutom med styrka betonas, att det med hänsyn till den numera avsevärt stegrade inhemska sockerkonsumtionen under en tid, då den viktigaste europeiska produktionen eljest är synnerligen starkt minskad, måste vara ett allmänt intresse av vikt, att den svenska betodlingen och därmed vår egen sockerproduktion erhåller största möjliga omfattning.

Ehuru det varit önskvärt och säkerligen vid meddelandet av den för år 1919—1920 lämnade garantien även tänkts, att denna ej skulle behöva upprepas, anse sig sakkunniga sålunda med hänsyn till nu åberopade omständigheter nödsakade föreslå en förnyad garanti jämväl för år 1920—1921. Den form av garanti, som valts för innevarande konsumtionsår, är visserligen av flera skäl icke helt tillfredsställande — bland annat synes det ovissit i vad mån den bereder trygghet för utveckling av produktionens högsta ekonomiska effektivitet — men då det synes synnerligen angeläget, att en snar uppgörelse träffas mellan sockerbolaget och betodlarna och utredningen rörande andra former för den avsedda garantien säkerligen skulle kräva en avsevärd tid, vilja sakkunniga för sin del förorda, att den av bolaget begärda garantien må för år 1920—1921 erhålla samma innebörd som för år 1919—1920 eller att staten — sedan bolaget förbundet sig att till odlare av sockerbeter för dess räkning under år 1920 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivits i bolagets ovan åberopade P. M. den 27 januari 1920 samt i Kungl. Maj:ts proposition nr 88 till 1919 års riksdag, — må mot bolaget ikläda sig garanti för sådana av Kungl. Maj:t godkända kostnader för inköp av 1920 års betskörd och dennas förädling, som icke kunna uttagas vid det framställda sockrets försäljning. En förutsättning för dylikt godkännande från Kungl. Maj:ts sida måste givetvis, såväl i vad det gäller den för år 1919—1920 åtagna som den nu föreslagna garantien, vara rätt för Kungl. Maj:t att i av Kungl. Maj:t lämplig befunnen ordning verkställa granskning av bolagets ekonomiska förvaltning för ifrågakommande år.

Med avseende på innebörden av den risk det allmänna genom denna garanti ikläder sig må hänvisas till, att även om de för nu innevarande konsumtionsår för samma ändamål reserverade medel representera ett större belopp än motsvarande summa för nästa år, så bereder statens handhavande av införselmonopolet å socker samt av den inhemska prissättningen därå möjlighet att skydda statens intressen i detta hänseende.

Då sakkunniga således tillstyrka ett förnyande av årets garanti, vilja de dock särskilt understryka att, såsom ovan antytts, mot denna form av garanti och därmed förenad statskontroll vägande invändningar kunna göras. Skulle därför kristidens ekonomiska verkningar bliva ännu långvarigare än man nu har anledning befara och av denna grund fortsatta krav resas på vidmakthållande av de provisoriska åtgärder, som under denna tid vidtagits av statsmakterna i förhållande till sockerbolaget, vilja sakkunniga som sin uppfattning uttala önskvärdheten av att i god tid till undersökning må upptagas frågan om andra vägar för sockerproduktionens tryggande och för ordnandet av förhållandet mellan det allmänna och sockerindustriens utöfvare.

— — —
Med avseende på frågan om fortsatt garanti under konsumtionsåret 1920—1921 jämväl för mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag tillåta sig sakkunniga hänvisa till vad i det föregående anförts rörande den av svenska sockerfabriksaktiebolaget för nämnda år begärda garantien. Vad sakkunniga i detta avseende yttrat torde till alla delar få anses gälla även det mindre bolaget och vilja sakkunniga sålunda även för detta företag föreslå fortsatt statsgaranti för år 1920—1921 av samma innebörd som för nu innevarande år.»

Departements-
chefen.

Enligt svenska sockerfabriksaktiebolagets P. M. den 27 januari 1920 har mellan bolaget och betodlarnas representanter enighet vunnits angående bibehållande för år 1920 av de villkor för sockerbetodling, som i enlighet med de därom i fjolårets proposition intagna bestämmelser varit gällande för år 1919, dock med undantag beträffande betalningen av frakten för sockerbetorna, i vilket avseende parterna icke kommit till enighet. Efter hänvändelse i ämnet av t. f. chefen för jordbruksdepartementet har emellertid numera bemälda bolag skriftligen förklarat, att ehuru bolaget icke i princip kunde godtaga någon mera tillmötesgående uppgörelse med betodlarna angående fraktkostnaderna för sockerbetor, som på järnväg levererades till bolagets fabriker, än den, som gällt före år 1919, bolaget likväl, med hänsyn till vikten av att betodling i önskad omfattning under året komme till stånd inom landet och under framhållande att en fraktbestämmelse för ifrågavarande betleveranser sådan som gällde under fjolåret, måste betraktas endast som ett undantag och i intet avseende finge anses föregripa vad som för kommande odlingsår borde vara gällande, vore villigt att låta i betodlingskontrakten för år 1920 rörande järnvägsfrakterna för sockerbetor gälla samma bestämmelse som år 1919.

Beträffande frågan om beredande åt sockerbolagen av viss garanti även för inköp av 1920 års betskörd och dennas förädling, vill jag ansluta mig till och åberopa vad de sakkunniga därom anfört. Jag anser sålunda förhållandena påkalla dylik garanti.

De sakkunniga hava nu föreslagit såsom förutsättning för sådan garanti, att bolagen förbunde sig att till odlare av sockerbetor för dess räkning under år 1920 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivits i svenska sockerfabriksaktiebolagets P. M. den 27 januari 1920 samt i Kungl. Maj:ts proposition nr 88 till 1919 års riksdag. Beträffande villkoren i bolagets nyssberörda P. M. äro de i så måtto obestämda, som fraktfrågan där lämnats oavgjord. I omförmälda proposition år 1919 var denna fråga reglerad på det sätt, som bolaget numera medgivit skola även i år bliva gällande. Det synes därför icke lämpligt, att nu i beslutet hänvisa till bolagets nämnda P. M.

Ej heller propositionen nr 88 i fjol synes kunna utan vidare åberopas. Jag uttalade nämligen där, att till följd av det för betodlarna fördelaktiga priset betodlingen möjligen komme att bliva så starkt utvidgad, att den vida överstege det oundgängligaste behovets tillgodo-seende — vartill jag då ansåg statens åtgärder böra inskränka sig — och att därför statens ansvarighet borde begränsas till att i fråga om svenska sockerfabriksaktiebolaget icke gälla större betareal än 32,000 hektar. Oaktat

sockerbetskörden år 1919 blev ganska tillfredsställande, måste emellertid, såsom av det föregående framgår, till följd av starkt ökad konsumtion högst betydliga mängder socker under innevarande konsumtionsår importeras. Detta drager synnerligen stora kostnader, vilka komma att ogynnsamt påverka våra valutaförhållanden. Det synes därför i år önskvärt, att sockerbetsodlingen kraftigt utvecklas för att så vitt möjligt göra import obehövlig eller i varje fall starkt reducera densamma. Förenämnda arealbegränsning bör därför icke vidhållas beträffande 1920 års odling.

I fråga om de ekonomiska konsekvenserna för staten av den nya garantien hava de sakkunniga hänvisat i första hand till de medel, som genom sockerprisens redan skedda höjning kunna tillgodokomma bolagen. I anledning härav vill jag framhålla, att bolagen böra i anslutning till vad i fjol föreskrevs vara redovisningsskyldiga för de inkomster, de erhålla genom sockerprisens höjning. Givetvis bör även, såsom de sakkunniga föreslagit, en förutsättning för Kungl. Maj:ts godkännande av bolagets kostnader, i fråga om såväl fjolårets garanti som den nu föreslagna, vara, att Kungl. Maj:t skall äga rätt att i lämplig befunnen ordning verkställa granskning av vederbörande bolags ekonomiska förvaltning för ifrågakommande år.

Vidare hava de sakkunniga hänvisat till att staten genom handhavandet av införselmonopolet å socker och av den inhemska prissättningen därå har medel att skydda sina intressen. Det nu gällande bemyndigandet beträffande importmonopol gäller emellertid icke längre än till och med den 31 oktober 1920. En följd av den nya garantien torde därför böra bliva, att sagda bemyndigande förlänges. Särskild framställning läser böra avlätas till riksdagen därom.

I fråga om fortsatt tillämpning av maximiprislagen har årets riksdag redan beslutat.

Liksom i fjol torde garantifrågan böra underställas riksdagen och jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbinda sig att till odlare av sockerbeter för deras räkning under år 1920 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med av mig nu förordade grunder — staten må gent emot bemälda bolag ikläda sig garanti för sådana av Kungl. Maj:t godkända kostnader för inköp av 1920 års betskörd och dennas förädling, som icke täckas av härför av vederbörande bolag på

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 1 saml. 164 häft. (Nr 198.) 3

förhand mot redovisningsskyldighet uppburna medel och som icke heller kunna uttagas vid det framställda sockrets försäljning.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställdan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga... till detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

H. Mellström.